

คณะรัฐมนตรี คณะที่ 1

มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณนิติธาดา

เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร

ตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน—10 ธันวาคม 2475

รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลแรกและรัฐบาลเดียวที่ไม่มีตำแหน่งที่เรียกว่า “คณะรัฐมนตรี” “นายกรัฐมนตรี” และ “รัฐมนตรี” หากแต่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่นที่มีความหมายอย่างเดียวกันว่า “คณะกรรมการราษฎร” “ประธานคณะกรรมการราษฎร” และ “กรรมการราษฎร” ตามลำดับ และไม่ได้แถลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภา โดยมีความเป็นมา ดังนี้

เมื่อคณะราษฎรได้ดำเนินการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นผลสำเร็จแล้ว ในวันที่เดียวกันนั้นคณะราษฎรก็ได้ตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารขึ้นรวม 3 นาย โดยมี นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้า และในวันที่ 27 มิถุนายน 2475 ก็ได้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475”

ต่อมา ในวันที่ 28 มิถุนายน 2475 คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารก็ได้แต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นมีจำนวนรวม 70 นาย และได้เปิดการ

ประชุมสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรกในวันเดียวกันนั้น โดยใช้ห้องโถงชั้นบนของพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นที่ประชุมชั่วคราวและใช้ข้อบังคับการประชุมของสภาองคมนตรีไปพลางก่อน

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกนี้ อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งได้เข้าประชุมในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ด้วย ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่าโดยที่สมาชิกทั้งหลายได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อราษฎรจึงขอให้สมาชิกในที่ประชุมทุกคนกล่าวคำปฏิญาณตนต่อที่ประชุม ดังนี้

ข้าพเจ้าขอให้คำปฏิญาณว่า จะซื่อสัตย์ต่อคณะราษฎร และจะช่วยรักษาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง คือ

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมืองในทางศาล ในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องธำรงความ สมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎร ทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรออกยาก
4. จะต้องให้ราษฎร. ทุคนสิทธิเสมอภาคกัน
5. จะต้องให้ราษฎร. เสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

และในโอกาสเดียวกันนี้ นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ในฐานะหัวหน้าคณะราษฎรและหัวหน้าผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารก็ได้กล่าวมอบงานการปกครองแผ่นดินที่คณะราษฎรได้ยึดไว้ให้แก่สภาผู้แทนราษฎรในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ยังได้ดำเนินการพิจารณาเลือก "ประธานคณะกรรมการราษฎร" (นายกรัฐมนตรี) และกรรมการราษฎร (รัฐมนตรี) ตามความในมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และได้มีมติเลือกมหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร และบุคคลอื่น ๆ อีก 14 คนเป็นกรรมการราษฎร เพื่อเป็นรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินต่อไป โดยไม่ได้แถลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากถือว่า หลัก 6 ประการของคณะราษฎรที่ได้ให้สมาชิกสภาปฏิญาณตนต่อสภาก่อนเข้ารับหน้าที่นั้นเป็นนโยบายของรัฐบาลคณะ

อนึ่ง เรื่องชื่อตำแหน่งของคณะรัฐบาลนี้ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม 2475 ซึ่งเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยเปลี่ยนแปลงแก้ไขเป็นชื่อใหม่ ดังนี้

คณะกรรมการราษฎร	เปลี่ยนเป็น	คณะรัฐมนตรี
ประธานคณะกรรมการราษฎร	เปลี่ยนเป็น	นายกรัฐมนตรี
กรรมการราษฎร	เปลี่ยนเป็น	รัฐมนตรี

ซึ่งได้เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่รัฐบาลคณะที่สองของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย
ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

(สรุปจากหนังสือรัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี 2475 — 2517 บันทึกโดย
นายประเสริฐ บัณฑุกันธ์ อดีตเลขาธิการรัฐสภา)